

Wij denken, zij denken...

In december vorig jaar kwam de Adviesraad Vrede en Veiligheid (AVV) met haar rapport „Van collectieve verdediging naar collectieve veiligheid? De aanpassing en uitbreiding van de NAVO”. Het rapport werd aan de ministers Van Mierlo (Buitenlandse Zaken) en Voorhoeve (Defensie) aangeboden.¹ De samenstellers besteden ruimschoots aandacht aan de plaats van de NAVO binnen de internationale context en aan de noodzakelijke aanpassing zoals deze, ook intern, speelt. Daarnaast bevat het een beschouwing over de voor- en nadelen van de uitbreiding van het bondgenootschap. Met name aan de Russische Federatie en de Oekraïne besteedt de Adviesraad ruimschoots aandacht, omdat beide landen van een zodanige betekenis voor de Europese veiligheid zijn dat de NAVO – aldus het rapport – „al het mogelijke moet doen om met beide een goede verstandhouding te ontwikkelen”.

Geconstateerd wordt dat het debat over de uitbreiding van de NAVO wordt beheerst door de verhouding met de Russische Federatie. Wij beperken ons daarom tot deze federatie. De in Moskou aanwezige gekwetste trots over een verloren imperium bepaalt in hoge mate de reactie op de uitbreiding van de NAVO en de Russische percepties vormen daarbij een factor van betekenis.

In de Russische percepties profiteert de NAVO van de Russische zwakte door nieuwe leden op te nemen. Tegelijkertijd stelt de Adviesraad dat de ontwikkeling van een speciale band met de Russische Federatie daarom zoveel mogelijk dient te worden losgekoppeld van de kwestie van uitbreiding. Dit komt enigszins dualistisch over. Als het inderdaad gaat om percepties is het maar de vraag of het voldoende is, zoals wordt gesuggereerd, de Russen serieus te nemen. Eveneens is het de vraag welke betekenis zij geven aan de door de Adviesraad genoemde

instrumenten: het zoeken naar een non-provocatieve structuur en militaire opstelling; te komen tot consultaties en tot een opwaardering van de OVSE; het komen tot het uitwisselen van liaisons en het verbreden van de samenwerking; en het niet uitsluiten van een toekomstig Russisch lidmaatschap.

Tijdens het eind 1995 gehouden congres 'British Security 2010'² heeft de gezaghebbende auteur Chris Donnelly aandacht besteed aan Russische percepties. Hij wijst daarbij ook op de problemen waarmee het Russische militaire apparaat wordt geconfronteerd en hij constateert dat zowel binnen de Federatie als in het Westen, de kans op een gewapend conflict niet waarschijnlijk wordt geacht. Zoals in het Westen, bestaat in Moskou de overtuiging dat het bezit van kernwapens bij de ander een potentiële dreiging vormt waartegen men zich moet wapenen. Naast deze logische bevindingen staat, wat Donnelly aanduidt als „de emotionele zienswijze van de Russische militairen” en het bij hen nog steeds bestaande wantrouwen tegenover het Westen. Deze houding ten opzichte van het Westen kan niet los worden gezien van de verhouding tussen de Federatie en China. In de Federatie bestaat een groeiende zorg over het militair vermogen van dit buurland. Donnelly geeft aan dat de uiterst behoedzame benadering van het Westen negatief wordt beïnvloed door het in de Federatie levende gevoel dat zij door diverse omstandigheden in een nadelige strategische positie wordt gedrongen. Gedacht kan worden aan acties uit het Westen die voordeel lijken te halen uit de huidige Russische zwakte, zoals bijvoorbeeld een uitbreiding van de NAVO richting oosten (wij kwamen deze formulering ook in het rapport tegen). Daarnaast kan worden gedacht aan binnenlandse economische en sociale problemen die het onmogelijk maken de Russische conventionele macht in stand te houden en de onvoorziene effecten van (strategische) verdragen zoals CFE en START II. De genoemde militaire zwakte kent vele oorzaken. Donnelly wijst op de effecten van het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. Dit betekende een verlies van grote gebieden en de zich daarop bevindende infrastructuur en defensie-industrie. Het gevolg was niet alleen dat de totale defensie-structuur werd vernietigd, maar ook dat Rusland – door het eerdere beleid van militair-industriële specialisatie – nog maar voor 20 procent in de eigen militaire behoefte bleek te kunnen voorzien. De oude relatie tussen strijdkrachten en

¹ Brief Adviesraad van 10 december 1996, nr AVV-0091.

² Chris Donnelly: „The future of Russian National Security Policy and Military Strategy”, Donnelly/END (95)464, september 1995.

industrie is, zowel door het uiteenvallen van de voormalige Sovjet-Unie als door de economische realiteit, verdwenen. De aanpassing van bestaande systemen en het ontwikkelen van nieuwe systemen en technologie vragen fondsen die het militair apparaat niet meer ter beschikking staan. Deze problematiek klemmt te meer omdat ook in Rusland lessen uit de Golf-oorlog zijn getrokken. Men is zich zeer wel van bewust van de technologische ontwikkelingen elders.

Donnelly wijst verder op de sociale problematiek binnen de strijdkrachten en een ineengestort onderhoudssysteem.

De infrastructuur die hiervoor bestond, is weg; de financiële middelen om een nieuw systeem op te bouwen, ontbreken. De slinkende budgetten ten slotte raken niet alleen de ontwikkeling van nieuwe systemen, maar ook de verwerving van nieuwe systemen. De wijze waarop Russische eenheden in diverse crisisgebieden opereren, vormt een verder bewijs van de deplorabele toestand binnen het Russische leger. Donnelly schat in dat Rusland in het jaar 2000 zal worden geconfronteerd met een groot gebrek aan inzetbaar militair materieel. Als deze inschatting juist is, zou er een machtsvacuüm kunnen ontstaan in Centraal-Azië, het Verre Oosten en Zuid-Europa. Russische vrees voor een militair en economisch steeds sterker China zou – aldus Donnelly – wel eens terechter kunnen zijn dan zij of wij denken.

Het beeld is – samenvattend – zelfs voor een buitenstaander uiterst somber. Voor 'de militairen' in Rusland moet de huidige toestand en het ontbreken van enig zicht op positieve ontwikkelingen wel meespelen bij het beschouwen van de omringende wereld.

Twee aspecten verdienen aanvullend aandacht. Allereerst de constatering dat in het huidige Rusland minder civiele expertise met betrekking tot de rol en organisatie van de strijdkrachten voorhanden is dan in het Westen. In de Sovjet-Unie was militaire doctrine het domein van de militairen. Het politburo en de Communistische partij wisten door diverse controlemechanismen de loyaliteit van de strijdkrachten zeker te stellen. In feite was er sprake van een gemilitariseerde maatschappij en economie. Nog steeds komen adviezen over taak, organisatie en optreden van de strijdkrachten bijna uitsluitend uit de militaire organisatie. Dat desondanks niet de gevraagde financiële middelen worden gefour-

neerd, heeft te maken met de bredere problematiek van een grootmacht in economische, administratieve en politieke wanorde. Een en ander betekent dat, meer dan in het Westen, aandacht nodig is voor de interpretatie die militairen aan bepaalde ontwikkelingen geven. Een tweede aspect is de niet onbelangrijke vraag op basis van welke informatie de Russische militaire leiding en politici hun standpunt – in dit geval ten opzichte van de NAVO – bepalen. Het blijft in het Westen redelijk verscholen wie in de Federatie wat over de NAVO te lezen of te horen krijgt. Gegeven de eigen geschiedenis is daar een zeker wantrouwen ten opzichte van brochures, bladen en tijdschriften, ook die uit Westerse landen, niet onverklaarbaar.

Terug naar het AVV-rapport. Het blijkt dat er ook twaalf Russische gesprekspartners aan het Rapport bijdroegen. Wie van deze twaalf het Westen en de NAVO uit eigen waarneming kent, is onbekend. Misschien kunnen er op basis van het bovenstaande twee aanbevelingen worden gedaan om mogelijk een oplossing te vinden voor de dilemma's die over en weer worden ervaren. Percepties worden niet gewijzigd door het lezen van stukken. Bepalend zijn met name ervaringen die een bestaand beeld beïnvloeden. Aan alle leden van het Russische Parlement en aan alle sleutelfunctionarissen binnen het Russische defensie-apparaat zou een zes maanden geldende open invitatie kunnen worden gegeven om (op kosten van de NAVO) naar Brussel of welke hoofdstad, staf of eenheid van de NAVO dan ook te komen om zelf te kijken, en vragen te stellen. Het zou de nodige dollars of ECU kosten, maar op deze manier zou op vrij korte termijn echt iets kunnen worden gewijzigd aan de ook voor ons relevante percepties. Het lijkt in ieder geval goed er niet van uit te gaan dat 'zij' weten wat wij weten, dat 'zij' denken zoals wij denken, dat 'hun' wereld is als onze wereld en dat China voor de Federatie is wat het voor het Westen is. Ten tweede zou aan zoveel mogelijk Russische militairen het aanbod kunnen worden gedaan om (op kosten van de NAVO) een cursus Engels te volgen. Beheersing van deze taal is een noodzakelijke voorwaarde om met de gedachtewereld binnen de NAVO in contact te komen en vertrouwd te raken. Het is ook een noodzakelijke voorwaarde voor samenwerking met NAVO-militairen. Ook hier kunnen de nodige dollars of ECU een uiterst waardevolle investering zijn.